

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ
ÜHISKONDATEADUSTE LEKTORAAT

Kristina Hüüs

PROGRAMMI „ETTEVÕTLIK KOOL“ RAKENDAMISE VÕIMALUSTEST JA
OHTUDEST RAKVERE LINNAS

LÕPUTÖÖ

Juhendaja Lii Araste, MA

NARVA 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. HARIDUSE, ETTEVÕTLIKKUSE JA ETTEVÕTLIKU ÕPPE MÕISTETE MÄÄRATLUS	6
1.1. Ettevõtlik õpe ja haridusasutused	10
1.2. Noorte ettevõtlikkuse arendamine	13
1.2.1. Ülevaade levinumatest ettevõtlikkuse programmidest	15
2. HARIDUSPROGRAMM „ETTEVÕTLIK KOOL“	17
2.1. Ettevõtliku hariduse ajaloost Eestis ja mõju õppetöö kvaliteedile	17
3. EMPIIRILINE OSA: PROGRAMMI „ETTEVÕTLIK KOOL“ RAKENDAMISE VÕIMALUSTEST JA OHTUDES RAKVERE LINNAS	19
3.1. Uuringu eesmärk, metoodika ja valim.....	19
3.2. „Ettevõtliku kooli“ programmi rakendamine Ida-Virumaa koolides	20
3.3. „Ettevõtliku kooli“ programmi rakendamine Rakvere Gümnaasiumis	23
3.4. Järeldused ja ettepanekud	28
KOKKUVÕTE.....	30
SUMMARY	32
LISAD	37
Lisa 1 „Ettevõtliku kooli“ standardi saanute nimekiri.....	37
Lisa 2. Ettevõtlik tund ja näited.....	38
Lisa 3. Intervjuu põhiküsimused	40

SISSEJUHATUS

Töö autor valis lõputöö teemaks „Haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ rakendamise võimalustest ja ohtudest Rakvere linnas“, kuna autor töötab Rakvere Gümnaasiumis ja antud kool on liitunud selle programmiga alates 2013. Aastast, tundis autor isikliku huvi ja praktilist vajadust põhjalikuma teemakäsitluse järgi. Autor on tutvunud selle programmi olemusega ja seadnud eesmärgiks välja uurida haridusprogrammi toimimine Ida–Virumaa koolides, rakendamisel tekkinud raskused, õpetajate ja õpilaste motiveerimisvõimalused.

Antud teema on aktuaalne ja vajalik, sest Eesti kool vajab ettevõtlikkuse kui mõtteviisi arengut ja seda juba alates lasteaiast, sest PISA uuringud näitavad, et Eestis tagatakse küll hea teadmiste tase, aga liiga vähe arendatakse õpilase loovust ja probleemide lahendamise oskust. Neid omadusi ootavad aga tänapäeva ühiskond ja majandus. (Piirimägi 2011: 27) „Tänases maailmas muutuvad kiiresti nii tehnoloogiad, geopoliitiline situatsioon kui globaalne majandusruum tervikuna. Seetõttu peame suutma õppijaid ette valmistada töökohtadeks, mida veel ei ole olemas, tehnoloogiate kasutamiseks, mida pole veel leiutatud, ning õpetama neid lahendama probleeme, mida me ei oska täna veel ettegi kujutada“. (ibid: 14)

Töö väärtus seisneb selles, et koostatakse ettepanekud Rakvere linna koolidele haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamiseks.

Lõputöö eesmärk on välja selgitada, kuidas toimib haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ Ida–Virumaa koolides, analüüsida programmi - läbiviimist Rakvere Gümnaasiumis praktik-uuri ja kogemuste näitel ja koostada ettepanekud, kuidas rakendada haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ Rakvere linna koolides.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks olid püstitatud järgmised ülesanded:

1. Koostada teoreetiline ülevaade haridusprogrammist „Ettevõtlik kool“ ja noorte ettevõtlikkuse arendamisest.
2. Uurida haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ toimimist Ida–Virumaa koolides, rakendamisel tekkinud raskusi ja peamisi ohte, et neid Rakvere koolides vältida.
3. Korraldada intervjuu Ida–Virumaa koolide-koordinaatoritega.
4. Analüüsida haridusprogrammi läbiviimist Rakvere Gümnaasiumis.

5. Teha järeldused ja koostada ettepanekud haridusprogrammi läbiviimiseks koolides.

Lõputöö käigus otsitakse vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Kuidas viia koolis läbi haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“?
2. Kuidas motiveerida õpetajad ja õpilasi?
3. Milliseid takistused võivad tekkida selle haridusprogrammi rakendamisel?

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse teoreetiline ülevaade hariduse, ettevõtlikkuse ja ettevõtliku õppe olemusest, noorsootöö olulisusest ettevõtlikkuse arendamisel. Teises peatükis keskendutakse haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ tutvustamisele. Kolmandas ehk uurimuslikus osas antakse ülevaade uuringu eesmärgist, metoodikast, valimist uuringu tulemustest ehk teiste koolide kogemustest, töö autori kui praktik-uurija kogemustest Rakvere Gümnaasiumis ning lõpus esitatakse järeldused ja ettepanekud.

Töö autor tänab töö koostamisel abiks olnud juhendajat Lii Arastet, uuringus osalenud Ida-Virumaa koole.

1. HARIDUSE, ETTEVÕTLIKKUSE JA ETTEVÕTLIKU ÕPPE MÕISTETE MÄÄRATLUS

Hariduse mõistet on seletatud mitmeti. Haridus on inimeste vaimsete, füüsiliste, kõlbliste, esteetiliste, sotsiaalsete ja emotsionaalsete eelduste arendamise sihipärane protsess ning selle tulemus. Eristatakse formaalset ja mitteformaalset haridust. Mitteformaalne haridus omandatakse igapäevakogemuste ja suhtluse kaudu. Formaalne haridus omandatakse teataval määral organiseeritult, enamasti selleks ettenähtud asutustes (lasteaias, koolis, ülikoolis). (Haridusleksikon 2013: 69) Haridus on õppekavadega ettenähtud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide süsteem. Hariduse omandamist tunnustab ja kontrollib ühiskond (Erelt jt 2014: 124; Antikainen jt 2009: 123). Ka Eesti Keele Seletavas Sõnaraamatus (2009: 446) on kirjas, et haridust on kahesugust: iseõppimise teel või koolis omandatud teadmised, oskused ja vilumused. Lisaks teadmiste edastamisele, on hariduse eesmärgiks isiksuse kasvatamine, eetika ja ühiskondliku õigluse väärtustamine (Põder jt, 2009: 7). „Haridus on inimese eluks ja ühiskondlikuks tegevuseks valmisoleku peaeeldus, kultuuri arengu alus“ (Eesti Nõukogu... 1988: 314). Haridus on inimestele tähtis valikute tegemisel ja konfliktide lahendamisel (Antikainen jt 2009: 124).

„Hariduses nähakse üha enam kaitset vägivalla, rassismi, äärmusluse, võõraviha, diskrimineerimise ja sallimatuse vastu“ (Euroopa Nõukogu kodanikuhariduse... 2010: 3). Kodanikuharidus on haridus, mille eesmärk on arendada õppijate teadmisi, oskusi ja hoiakuid, et võimaldada neil osaleda aktiivselt demokraatlikus elus; inimõiguste hariduse eesmärk on õpetada edendama ja kaitsma inimõigusi ja põhivajadusi. Euroopa Nõukogu kodanikuhariduse ja inimõiguste hariduse harta eesmärk on anda igale inimesele õigus saada kodanikuharidust ja inimõiguste haridust, mis on elukestev protsess. Selle omandamisele peaksid kaasa aitama muuhulgas pedagoogid, õppijad, haridusasutused ja valitsusvälised organisatsioonid (ibid: 5,6,8). Ühiskonnas aktiivselt osaleval kodanikul, inimõiguste ja põhivajaduste edendajal ja kaitsjal on vaja ettevõtlikku vaimu (ibid: 9).

Ettevõtlikkus hõlmab nii teadmisi, oskusi, kui ka vilumusi. „Ettevõtlikkus on isiksuseomadustele tuginev hoiak, mida iseloomustavad loov ja uuenduslik mõtlemine, saavutusvajadus ning võime mõtteid tegudeks muuta“ (Erelt jt 2014: 106; Olen ettevõtlik... 2010: 11; Piirimägi 2011: 13). See eeldab loomingulisust, uuendusmeelsust ja riskivalmidust. Samuti oskust võimalusi ära tunda, tegevust kavandada ja plaane ellu viia. Ettevõtlik inimene saab iseendaga hakkama, suudab muuta ühiskonda ning see võib avalduda kõigis

eluvõldekondades: ettevõtja, ametnik või vabatahtlik (ibid: 11; ibid: 13). Ettevõtlikul inimesel on ettevõtlik vaim, ta on agar, hakkaja, algatusvõimeline ja praktilise meelega (Eesti Keele Seletav... 2009: 744; Jefremova 2001: 276). Ettevõtlikke inimesi iseloomustab suurem enesekindlus, sihikindlus, loovus, saavutusvajadus, otsustusvõime, toimetulek ebaõnnestumistega, sotsiaalsus, koostöövalmidus, motiveerimis- ja organiseerimisvõime (Eesti elanike ettevõtlikkus 2004: 65).

Ettevõtlikkusega on tihedalt seotud loov mõtlemine ehk loovus. „Loovus on võime leida iseenda jaoks uusi, seni tundmatuid probleemilahendusi, kasutada uudset, nt kunstilist või tehnilist eneseväljendust“ (Erelt jt 2014: 266). Kõige laiemal määratlusel järgi on loovus asjakohase ja väärtusliku uudsuse (idee, käsituse, meetodi, materjali või eseme) genereerimine. Õpiloovus on õppimise protsessile omane, mis on isiksusele endale uudne ja kogemus. See hõlmab teadmiste mõtestamist, uute teadmiste loomist ja arusaamade kujunemist. See on nn loominguline sähvatus, mida inimesed kogevad uusi mõisteid õppides või võrdlusi luues (Haridusleksikon 2013: 182). Loovus on inimeste võime leida lähtuvalt endast või olukorrast omapäraseid, kasulikke ja rahuldustpakkuvaid lahendusi probleemidele, olukordadele. Loovus on võime lahendada probleeme, teha seda enda, oma firma, kaaslase või olukorra huve silmas pidades. Inimese loovus on seotud enese või teiste teenimisega, suhete või situatsioonide rikastamisega ja edendamisega. (Kolk 2005: 17, 21)

„Ettevõtlikusõpe on ettevõtlikkust arendav ja ettevõtlikuks ettevalmistav õpe“ (Erelt jt 2014: 106). Ettevõtlikkusõpe on õppeprotsess, kus teadmiste ja oskuste omandamine toimub ettevõtlikkuse võtmes läbi juhendamise, vastutustunde ja loovate lahenduste kasutamise ning praktilise eluga seostatult (Ettevõtliku kooli võrgustiku... 2009: 3). „Ettevõtlikus õppes on hariduse eesmärgiks seatud ettevõtliku hoiaku kujundamine“ (Piirimägi 2011: 14). „Ettevõtlikus ehk äritegevus on majandustegevus, mille eesmärgiks on tulu saamine (Eesti keele seletav... 2009:). Hariduslikus kontekstis on sõnal „ettevõtlikus“ tavakõnest oluliselt laiem tähendus. „Ettevõtlikust käsitletakse kui dünaamilist ja sotsiaalset protsessi, kus üksikisikud kas üksi või üheskoos leiavad uuendusvõimalused ja tegutsevad sihipäraselt nende elluviimise eesmärgil kas sotsiaalses, kultuurilises või ärilises kontekstis.“ (Piirimägi 2011: 13) Näiteks lavastasid Avinurme Gümnaasiumi 4. klassi õpilased heategevuslikul eesmärgil näidendi „Pöial-Liisi“, korraldasid teatrikohviku, mille tulu annetasid lastekodulastele (Ettevõtliku kooli edulood II 2011: 14). Illuka Kooli õpilased korraldasid koostöös vallavalitsuse, lasteaia, piirkonna koolide, kohalike ettevõtete ning lapsevanematega suursuguse laada. Õpilased müüsid laadal ise külvatud ja kasvatatud köögivilju ja lilletaimi, sisustasid päeva huvitavate eeskavadega

(ibid: 26). Avinurme lasteaed Naerulind koostas kodukanti tutvustava mängu, mis tutvustab Avinurme sümboleid ja objekte (Ettevõtlik kooli edulood 2010: 4). Need kolm projekti näitlikustavad nii sotsiaalset, kultuurilist kui ka ärilist ettevõtlikkust. Projekt on kõige tavalisem ettevõtlikku õppe lähenemise viis (Kearney 2010: 5).

Ettevõtlik inimene oskab algatada, saab hakkama projekti kavandamise ja läbiviimisega. Seega tuleb ettevõtlikkuse kujundamiseks anda noortele võimalus viia läbi projekte. Projekti mõistel on mitu vastet. Projekt (ladina keelest – „ette visatud“) on mingi plaan, kava, tekst või joonistus, mis eelneb selle loomisele (Oshegov 1992: 113). „Projekt – konkreetne terviklik tööülesanne vm ettevõtmine (Eesti Keele Seletav... 2011: 406)“.

„Projektide meetod – koolituse organiseerimine, mille kohaselt saavad õpilased teadmisi planeerimise protsessides ja täites praktilisi ülesandeid-projekte“ (Nõukogude entsüklopeedia 1969-1978). Projekt/meetod – pedagoogiline õppeviis, mille puhul õpilane ise kavandab ülesande, otsib materjale ja lahendab ülesande (Eesti keele seletav... 2011: 407).

Teoreetilise aluse projektide meetodile panid Ameerika pragmaatiku-filosoofi D. Dewey pedagoogilised ideed. Ta toetus humanistlikule lähenemisele pedagoogikas, mis eeldab, et laps ja tema huvid asuvad koolitamise protsessi keskpunktis. Ta väitis, et mitte programm, vaid laps peab määrama nii õpingute kvaliteedi, kui ka õpingute koguse. (Dewey 1923:14)

Pragmatism kutsus hindama ühte või teist idee tähendust selle praktilise rakendamise tulemusena. Põhinedes sellele, filosoof püüdis tõestada, et õppeprotsess on rekonstruktsiooniks lapse isiklikele kogemustele. Pedagoogi roll seisneb selles, et aidata lapsele kogemusi saada, mis võivad olla kasulikud tulevases elus.(ibid: 15)

Lapse kogemused tulevad mitte ainult passiivse teadmiste tajumisega, vaid läbi tema jaoks tähtsate tegevuste. Kuna edukus sõltub palju võimest tõhusalt lahendada probleemseid olukordi, siis on koolitustel vajalik õpetada lahendama vastuolusid läbi praktiliste tegevuste. (ibid: 17, 18)

D. Dewey pakutud „probleemide meetod“ on realiseeritud praktikas tema järglase U. Kilpatricku poolt ning on levinud „probleemide meetodi“ nime all. U.Kilpatrick: „See on sihikindla tegevuse planeerimine seoses kooli õppeprogrammi ülesannete rakendamisega reaalses elus“. (Kilpatrick 1925: 10)

Projektide meetodi mõte põhineb sellele, et see annab lastele võimaluse leida ja valida tegevusi, mis neid huvitavad, vastavad nende võimekusele, ning innustavad saama uusi teadmisi ja oskusi. Meetodi realiseerumine seisneb lapse kaasamises projektilisse tegevusse. Tähtsaks projektide meetodi omaduseks on see, et selle realiseerumine on algatatud õpilaste

vabatahtliku valiku õigusega. Vaba valiku tunne teeb tegevusi teadlikeks, produktiivseteks ja resultatiivseteks. Tulemusena, moodustub lastel positiivne motivatsioon eneseharimiseks. (Kilpatrick 1925: 10)

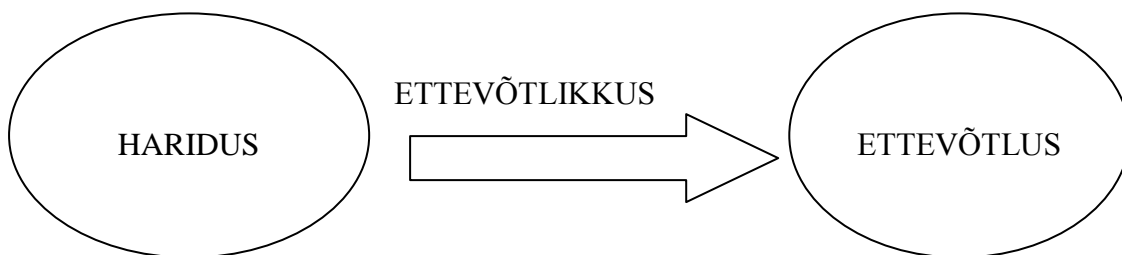
D. Dewey ideed avaldasid suurt mõju XX saj haridussüsteemile. Huvi ideede vastu kasvas seoses aktiivsete meetodite arenguga ja koolituste vormidega. Mitmekesise teadusliku informatsiooni rohkus erinevates valdkondades, samuti nende dünaamiline muutumine ja täpsustused, teevad võimatuks kõikide ainete õppimise täies mahus. Seega kooli ülesanne seisneb selles, et õpetada lapsi orienteeruma infomaailmas, hankima infot iseseisvalt ning omandama seda teadmiste kujul. (Pahhomova 2005: 5)

Projektide meetod omab ajalugu ja arengut pedagoogilises teaduses, saades alguse eelmise sajandi alguses selleks, et lahendada aktuaalseid haridusega seonduvaid ülesandeid. See ei ole kaotanud oma vajalikkust ka tänapäeval. (ibid: 4)

D. Dewey teooria kohaselt peab õppeprotsessi keskmes olema õpilane, õpitu peab olema seotud päriseluga ehk olema kasulik tulevases elus, tuleb anda õppijale võimalus lahendada ise probleeme ehk leida lahendusi. Sarnased põhimõtted ka programmil „Ettevõtlik kool“.

Ettevõtluse aluseks on ettevõtlikkuse kujundamine ja toetamine. (Piirimägi 2011: 13)

Õppeprotsessis saab iga aineõpetaja kaasa aidata ja julgustada noort inimest olema tahansuudan-teen eluhoiakuga. Sellise hoiakuga inimene/õpilane algatab ja pakub ideid, otsib uusi lahendusi, on motiveeritud, teeb koostööd, püstitab eesmärged ja vastutab, saavutab tulemusi, analüüsib enda tegevust(vt joonis 1.). (ibid: 14)

Joonis 1. Hariduse, ettevõtlikkuse ja ettevõtluse seos.

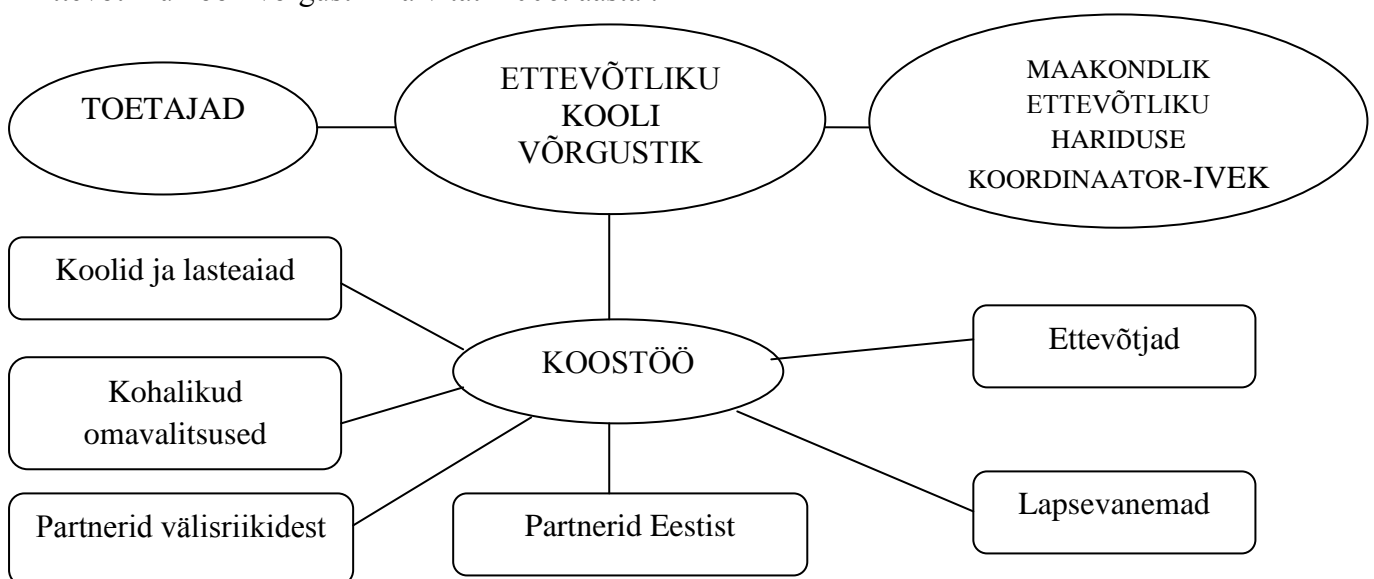
1.1. Ettevõtlik õpe ja haridusasutused

3. oktoobril 2007 allkirjastasid toonased haridus- ja teadminister Tõnis Lukas ja majandus- ja kommunikatsiooniminister Juhan Parts ühisdeklaratsiooni „Ettevõtliku meelelaadi ja ettevõtlusõppe edendamiseks Eesti haridussüsteemis“. Deklaratsioonis mainitakse: „Edasiseks arenguks vajame rohkem ettevõtteid ja ettevõtjaid, kes on valmis panustama uuenduslikesse, kõrget lisandväärtust andvatesse ettevõtmistesse. Seega on meil vaja nii ettevõtlikkust tähtsustavat ühiskonda kui ka selgelt suunitletud tegevusi selleks, et tõsta ettevõtluse alaste teadmiste ja oskuste taset selles sihtrühmas, kellest sõltub meie tulevik – ehk õppurite hulgas.“ (Ühisdeklaratsioon 2007)

„Ettevõtliku kooli“ võrgustik on Eestis laienenud 10 maakonda, kus kohalikul tasandil koordineerivad programmi maakondlikud arenduskeskused. Nendeks maakondadeks on Ida-Virumaa, Lääne-Virumaa, Harjumaa, Läänemaa, Raplamm, Pärnumaa, Viljandimaa, Võrumaa, Järvamaa ja Jõgevamaa. (Ettevõtliku kooli koduleht)

Ettevõtliku kooli standardi saanute nimekiri on esitatud lisa üks.

Ettevõtliku kooli võrgustik käivitati 2006. aastal.

Joonis 2. Ettevõtliku kooli võrgustik (Ettevõtlik kool 2011: 12)

Võrgustiku eesmärkide alusdokumendiks on „Ettevõtliku kooli võrgustiku strateegia 2009-2025 (Ida-Virumaa)“. Strateegia rakendamisel on juhendav roll IVEKil (Ida-Viru Ettevõtluskeskusel), kes toetab haridusasutusi. Strateegia eesmärgistamisel on kaks tasandit:

mikro- ja makrotasand. Mikrotasandi valdkonda kuuluvad õpilastega, õppeprotsessi ja õpetajatega seotud eesmärgid ja makrotasandisse partneritega ja ressursidega seotud eesmärgid (Ettevõtlik kool 2011: 14-16).

Ettevõtliku kooli võrgustiku missioon on järgmine: „Erinevad huvigrupid panustavad koos ühise eesmärgi nimel – tegus ja hooliv noor (ibid: 14). Ettevõtliku kooli võrgustiku visioon: „Virumaalased on tegusad, hoolivad inimesed, kes tahavad-suudavad-teevad:) Nad on julged algatajad, otsivad uusi lahendusi, on motiveeritud õppima, tegutsevad koos, püstitavad eesmärgid, saavutavad tulemusi ja on vastutustundlikud.“ (ibid: 14)

"Ettevõtliku kooli" mudeli rakendamine aitab õppeasutustel:

- siduda õpitut päriseluga;
- teha koostööd lastevanematega ja partneritega;
- muuta õppetöö huvitavamaks;
- tuua sära silmadesse nii õpilastel kui ka õpetajatel;
- panustada kohaliku kogukonna heaks, tehes midagi realselt ära. (Ettevõtliku kooli koduleht)

Programmiga püütakse koole muuta keskkonnaks, kus keskendutakse õppimisele. Ettevõtlikkusega üritatakse muuta tervet kogukonda ja kaasatakse seepärast ettevõtjaid, organisatsioone, lapsevanemaid ja kohalikke omavalitsusi (Ettevõtlik kool 2011: 7). Õppeprotsess on üles ehitatud nii, et õpetaja on suunaja ja juhendaja. Ta võimaldab igal õpilasel osaleda talle sobivas rollis ja vastutada oma õppimise eest. Õpitav on seostatud reaalse eluga ning seda rakendatakse praktikas, kaasates partnereid. Teadmiste ja oskuste paremaks omandamiseks kasutavad õpetajad aktiivõppemeetodeid ja lõimivad aineid. Õpilane osaleb enda õpitulemuste hindamises (Piirimägi 2011: 14). „Ettevõtlikuks kujundab keskkond – seega vajame me ettevõtlikku õpetajat ettevõtlikus koolis“ (ibid: 13).

Võrgustikuga liitunud õppeasutustes omandatakse teadmisi ja oskusi ettevõtlikkuse võtmes. See tähendab, et noorte endi planeeritud ja läbiviidud tegevused muudavad neid iseseisvamateks, õpilased teevad eesmärkide saavutamiseks koostööd nii omavahel kui ka haridusasutustest väljaspool olevate partneritega. (Ettevõtlik kool 2011: 8; Piirimägi 2011: 12) Ettevõtlikku õppe strateegia koosneb vastutustundest, kogemusest, tagasisidest ja koostööst. See peaks olema õppimine, mis kujundab ettevõtliku hoiaku. Loomulikult on olukordi, mil õpetaja peab olema väga didaktiline (õpetajalik) ja aegu, mil avastusõpe on sobilikum. Tihti tuleb ette õpitu olukordi, kus tuleb kasutada mõlemaid võimalusi koos. (Kearney 2010:11)

Ettevõtlik õpe õpetab noort toime tulema ebaõnnestumisega ja nägema ka sellest kogemusest positiivset õppetundi (Olen ettevõtlik... 2010: 56).

Ettevõtliku kooli programmi oluline osa on konkurss „Ettevõtlik kool“, kuhu koolid saavad saata oma parimaid ettevõtlikke projekte ehk edulugusid. Välja valitakse 15 parimat, kes saavad oma tegemisi esitleda pidulikult auhinnagalal. Esitatud projektide arv tõuseb igal aastal: alguses oli vaid paarkümmend tööd, nüüd on see arv juba sajale lähemas. Programmi tippündmus on haridusfestival, kus tutvustatakse ettevõtliku õppe võimalusi ja erinevaid aktiivõppemeetodeid. (Ettevõtlik kool 2011: 14) Märtsi alguses 2014. aastal kuulutas haridusprogrammi “Ettevõtlik kool” võrgustik välja edulugude konkursi “Õppimine on põnev!”. Hindamisele saabus projekte lasteaedadest ja koolidest. Kokku saadetu üle 90 eduloo. Kõige rohkem laekus edulugusid Lääne- ja Ida-Virumaalt (Ettevõtliku kooli kogulehekülj). Ettevõtliku tunni näited on esitatud lisades (Lisa 2).

„Ettevõtliku kooli“ võrgustikku kuuluvad haridusasutused, kes on oma õppeasutuses seadnud hariduse eesmärgiks ettevõtliku hoiaku kujundamise läbi õppetöö toetudes riiklikule õppekavale (Ettevõtliku kooli kodulehekülj). „Põhikooli riiklikus õppekavas“ ja „Gümnaasiumi riiklikus õppekavas“ on üldpädevuste hulgas ettevõtlikkuspädevus. Eesmärgiks on kujundada inimene, kes on suuteline ideid looma ja neid ellu viima, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades. Oluline on oskus näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seada eesmärgid ja neid ellu viia, korraldada ühistegevusi, näidata initsiatiivi ja vastutada tulemuste eest, reageerida paindlikult muutustele ning võtta arukaid riske. (Piirimägi 2011: 17) Riiklikus õppekavas on kirjas õpetuses ja kasvatuses käsitletavat läbivad teemad, mille üheks punktiks on kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Eesmärgiks on kujundada õpilasest aktiivne ning vastutustundlik kogukonna- ja ühiskonnaliige, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele. (Põhikooli riiklik...2011)

Tuleviku muutustele reageerimiseks on oluline, et iga ühiskonna liige oleks võimeline tegutsema loovalt ja ettevõtlikult. Kuigi ettevõtlikkust võib kasvatada erinevatel tasanditel ja erinevates sihtgruppides, on üldhariduskool see koht, kus praktiliselt kõik ühiskonnaliikmed osalevad ning kus seetõttu on kõige otstarbekam vajalikke muutusi hoiakutes, oskustes ja teadmistes juurutada. (Ettevõtliku kooli võrgustiku... 2009: 34)

Kearney (2010: 3) väidab, et igapäevane õppimine koolis pakub suurimat võimalust arendada ettevõtlikkust, kui toimub pidev harjutamine, õpilased õpivad kogu aeg midagi uut, sellise

õppe nõudmine on kirjutatud õppekavasse ja hõlmab kõiki aineid ning õpitakse ettevõtliku õppe põhimõtete järgi.

1.2. Noorte ettevõtlikkuse arendamine

Eestis on noorsootöö mõiste määratletud seaduse tasandil. Noorsootöö seaduste alusel luuakse uusi tingimusi noorte mitmekülgseks arenguks, mis annab vabaduse pere-, haridus- ning tööväliselt tegutseda. (Noorsootöö seadus 2010: 44,262)

Eesti noorsootöö on Schlümmeri järgi valdkond, mis on aastakümnete jooksul tegutsenud selgesti määratud õigusruumis, kus eesmärgid, tegevused ja vahendid on kindlalt planeeritud. (Schlümmer: 2013:20)

Noorsootöö strateegia 2006-2013 järgi põhines noorsootöö valdkond sisulisele, vormilisele ja institutsionaalsele sarnasusele (Noorsootöö strateegia 2006-2013:2006: 34).

Noorsootöö sisaldab noortele mõeldud sotsiaalset, kultuurilist, poliitilist ja haridusalast tegevust ning põhineb mitteformaalsel õppimisel ja vabatahtlikul tegevusel (Euroopa noortevaldkond ... 2009:12). Noorsootöö abiga suudavad noored paremini leida seoseid oma eesmärkide ja eluväärtuste vahel (Noortevaldkond aastasse 2020: 2013:8).

Noorsootöö eesmärgiks on luua lahendusi ja toetada noori ühiskonnas toime tulemisega. Samuti on noorsootöö ülesandeks toetada noorte sotsialiseerumist ning kasvatada toimetulevaid kodanikke. Noorsootöö üheks haruks on avatud noorsootöö, mis pakub noortele arendavaid kogemusi läbi vabatahtliku osaluse. See suunab noori aktiivselt tegutsema demokraatlikus ühiskonnas selleks, et täita oma arenguvajadusi. (Noorsootöö strateegia 2006-2013: 2006: 21)

Eesti võttis eesmärgiks kujundada välja noorte vajadustest lähtuvat noortepoliitikat. Sellega on praeguseks saavutatud palju edu, kuid paremaks edasiminekuks on vaja tegeleda mitmete tegevussuundadega. Lähtudes eesmärkidest on vaja luua rohkem võimalusi loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks. Aktiivne osalemine kogukonnas ja otsustes aitavad saavutada suuremat edukust tööturul. Kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö vähendavad ebavõrdsete olude mõju arenguvõimalustele ning väldivad tõrjutusi ühiskonnas. (Noortevaldkonna arengukava 2014: 3)

Osaluse suurendamiseks peab noortevaldkond leidma uusi osalusvorme, arendama kaasaraäkimisoskusi ja teadvustama osalus kogemusi. Elukutsevalikud, tööturule sisenemine ja pereelu alustamine on keerulised üleminekud noorte elus. Kaasaegse ühiskonna muutused

toovad kaasa eluetappide üleminekute ebakorrapärasusi ning ebakindlust elu-, töökoha ja õpingute valimisel. Problemaatiline sisenemine tööturгу avaldab pikaajalist negatiivset mõju, mida tuleb ennetada. Noorte karjäärivalikute tegemisel on suur roll enesehindamise oskustel ja ettevõtlikul eluviisil. (ibid: 6)

„Noortevaldkonna arengukava 2014-2020“- sätestab, et laiendatakse noorte võimalusi tööturul, aidates arendada omaalgatusi ja rakendades noorsootöö võimalusi ettevõtlikkuse ja ettevõtluse väärtustamiseks, mis hõlmab koostööd ettevõtjatega (ibid: 9).

Lähtudes Eesti seatud eesmärkidest on perioodil 2014-2020 noortevaldkonnas vaja keskenduda järgnevale:

- Rohkem võimalusi loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks.
- Ebavõrdsete olude mõju vähendamine noore arenguvõimalustele ja tõrjutuse vältimine.
- Aktiivne osalus kogukonnas ja otsustes.
- Edukus tööturul.
- Kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö.

(ibid: 3)

Noore ettevõtlikkuse arendamine vajadust kinnitab ka uuring, kust selgus, et elanike üldine hoiak ettevõtluse suhtes näitab palgatöö populaarsust (65% küsitletute eelistus). Ettevõtjana eelistaks töötada 29% vastanutest (Eesti elanike ettevõtlikkus 2004:62). Ettevõtlusega alustamise kõige olulisemateks motiivideks on soov saada enam tegutsemisvabadust, soov olla iseenda peremees ja soov teenida rohkem raha. Teadmistest ja oskustest, mis ettevõtlusega alustamisel kasuks tulevad, hindasid nii ettevõtjad kui tulevased ettevõtjad olulisimaks suhtlemis- ja probleemilahendusoskust. (ibid: 63) Haridus- ja kooliasutuste roll suhtumiste ja teadmiste mõjutajana ettevõtlusest on ajaga suurenenud (ibid: 65).

Eesti ettevõtete arengut ning uute töökohtade loomist takistab muude tegurite seas ka elanike vähene ettevõtlikkus. Eesti elanikud ei taha olla ettevõtjad, neil ei ole ettevõtlusega tegelemiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Ettevõtlusaktiivsus Eestis on 2004. aasta andmete põhjal Global Entrepreneurship Monitor'i meetodika (TEA) järgi arvatuna 5% - nii suur osa tööealisest elanikkonnast tegeleb hetkel oma ettevõtte asutamisega või on alustanud ettevõtlusega viimase kolme aasta jooksul. Samas ei ole 61% elanikkonnast kunagi tulnud selle peale, et oma ettevõtte luua ning potentsiaalseid ettevõtjaid (neid, kes mõtleavad oma ettevõtte asutamisele) on vaid 9%. Potentsiaalsete ettevõtjate arvu kasvule aitaks kaasa

ettevõtluse, ettevõtlikkuse ja loovuse väärtustamine ühiskonnas. (Riiklik struktuurivahendite kasutamine strateegia 2013: 42)

1.2.1. Ülevaade levinumatest ettevõtlikkuse programmidest

Tänapäeval luuakse mitmeid ettevõtteid, mis suudavad järjest rohkem toota ja anda paremat kasumit. Eelkõige oodatakse noorte uuendusmeelsust uute ettevõtete loomisesse ning sealhulgas ka nende panust sotsiaalsesse ettevõtmistesse. Kõik ei saa ilmingimata ettevõtjaks hakata, küll aga võiksid kõik noored olla ettevõtlikud. Ettevõtlikkus, kui mõtteviis, võib luua palju uusi ideid, ettevõtteid ja töökohti. (Otsides ja leides... 2012: 44)

Ettevõtliku hoiaku kujundamisega tegelevad Eestis mitmed organisatsioonid ja siinkohal antakse ülevaade levinumatest ettevõtlikkust arendavatest programmidest.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) püüab edendada ettevõtlust Eestis ning pakub ettevõtjatele, asutustele, avalikule ja kolmandale sektorile rahalist toetust ja koolitusi. Toetatud on näiteks selliseid konverentse nagu „Õpilasest ettevõtjaks“, „Juhtimisaju“, „Turundusaju“ jne. Maakondades kaasatakse ettevõtlusseminaridesse muuhulgas kutse- ja ülikoolide õpilasi. Samuti suunatakse tegevust ka koolidesse, kus toetatakse erinevaid programme, näiteks „Ettevõtlik kool“ Ida-Virumaal. Selle eesmärgiks on kaasata kõiki koole ettevõtlusõppesse ning pakkuda noortele ettevõtlust arendavaid võimalusi. (ibid: 44)

AIESEC on suurim rahvusvaheline üliõpilasorganisatsioon, mis pakub noortele juhtimiskogemusi mitmekülgses õpikeskkonnas. Aastaringelt toimuvad erialased õppeloengud, koolitused ja ettevõttekülastused. Noortest kujunevad ettevõtlikud ja avara silmaringiga maailmakodanikud. (ibid: 44)

Heateo Sihtasutus toetab innovaatilisi ühiskondlikke algatusi, millel on jätkusuutlik idee ja tugevad juhid. Toetatakse rahaliselt ning kaasatakse vabatahtlikke eksperte (ibid: 45). Noorteprogramm SINA toetab noori sotsiaalseid ettevõtjaid. Aidatakse käima lükata esimesi ideid, ühiskondlikke algatusi ning innustatakse avastama maailma (ibid: 45).

Junior Chamber International on juhtiv ülemaailmne aktiivsete noorte võrgustik. Arendatakse isiksusi, innustatakse noori positiivset muutust looma, tegelema ühiskondlike tegevustega ja ettevõtlusega (ibid: 45).

JA-YEE on ettevõtlusõppe programm, mille põhimõtteks on õppimine läbi tegevuste. Aidatakse luua õpilasfirmat, et omandada äritegevuse aluseid ja arendada õpilastes töö- ja

algatusvõimet. Programmi käigus saadakse kogemusi meeskonnatöös, õpitakse koostama äriplaani ja peetakse finantsarvestust. (ibid: 46)

Eestis on seega mitmeid organisatsioone, mis on huvitatud noorte ettevõtliku hoiaku kujundamisest. Mida varem seda omadust kujundama hakata, seda tõenäolisem on see, et noored leiavad üles ja kasutavad nende organisatsioonide võimalusi. (ibid: 47)

2. HARIDUSPROGRAMM „ETTEVÕTLIK KOOL“

2.1. Ettevõtliku hariduse ajaloost Eestis ja mõju õppetöö kvaliteedile

„Ettevõtluspädevus on kujundatav“ (Piirimägi 2011: 12). Ida-Virumaal algatatud ettevõtlikkushariduse idee pärineb Šotimaa õppesüsteemist. Sellest käisid 2005. aastal rääkimas West-Lothiani maakonna esindajad. Seda, millised on Šotimaa programmi tulemused, käis IVEK (Ida-Viru Ettevõtluskeskus), EAS- ja ETKK (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda) 2005. aasta mais uurimas. Seejärel algatas IVEK koostööprojekti, sest nähti, et šotlastel on õnnestunud häid tulemusi saavutada. (Ettevõtliku kooli kodulehekülg)

„Ettevõtlik kool“ on haridusprogramm, mis on Eestis alguse saanud 2006. aastal Ida-Virumaalt. See on suunatud ettevõtliku õppe integreerimisele koolisüsteemi, et tõsta noorte edukust elus. (ibid)

Ettevõtlusõppe arendamisega tegeletakse Tartu Ülikoolis. Aastatel 2007-2008 viidi läbi projekt, mille eesmärk oli arendada ettevõtlikku õpet. Projekti tulemusena hakati uurima ettevõtlusõppe metoodikat Eestis ja töötati välja ettevõtlusõppe kursuste tulemuslikkuse hindamine. (Piirimägi 2011: 12)

2008. aasta oktoobris kogunesid Eesti Kaubandus-Tööstuskoja eestvedamisel Ettevõtlusõppe Mõttekoda. Sellest kohtumisest võtsid osa kõik ettevõtlikkuse kujundamisega ja ettevõtlusõppe arendamisega seotud institutsioonid ja nende eksperdid: Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Ettevõtluse Arendamise SA, SA Innove, Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, Eesti Arengufond, Tartu Ülikool (sh Ettevõtluskeskus ja Eetikakeskus), Tallinna Tehnikaülikool, Estonian Business School, Mainori Kõrgkool, Junior Achievement Arengufond, SENT – Sild Ettevõtlike Noorte Tulevikku, SA Ida-Viru Ettevõtluskeskus (Ettevõtlik kool võrgustik), Majandusõpetajate Selts, Ühiskonnaõpetajate Selts, Junior Chamber International Estonia, ettevõtjad/praktikud, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Üheskoos alustati sisulist koostööd riikliku õppekava väljatöötajatega Mõttekoja seisukohtade ja ettepanekute tutvustamiseks. Taheti propageerida ettevõtlikku ellusuhtumist ja mõtteviisi ning asuti välja töötama üleriigilist ettevõtlusõppe strateegilist kokkulepet. 2010. aastal anti välja ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik!“. (Olen ettevõtlik... 2010: 2)

2009. aasta projekti Enterprising SELF (Ettevõtlusharidus Soomes, Eestis, Lätis ja Rootsis) Eestit esindav piirkond oli Ida-Virumaa. Projekt kestis kolm aastat ja seda rahastas Central

Baltic INTERREG IVA Programme. Madal ettevõtlustase iseloomustas kõikide nende maade osalevaid piirkondi. (Enterprising SELF kodulehekülge) Projekti alguses (2009) ja lõpus (2011) viidi läbi uuring nelja riigi koolitöötajate ja 12-19 aastaste õpilaste seas, et võrrelda teadmisi ettevõtlikkusest ja näha erinevusi. Uuringu tulemused näitavad, et 2011. aastal oli enim koolitöötajaid seotud ettevõtlikkuse koolitusega; suurem osa töötajatest oskas õpilastele selgitada, mida tähendab ettevõtlikkus; märgatavalt rohkem kasutatakse probleemsituatsioonide lahendamist koolis; anti õpilastele rohkem vabadust otsustamiseks, oma ülesannete planeerimiseks ja ise teadmiste otsimiseks; suurem osa õpetajatest kasutas võimalusi õpetada väljaspool klassiruumi (nt külastades ettevõtteid). Selgus, et õpilased oskavad 2011. aastal enim selgitada ettevõtlikkuse mõistet kui 2009. aastal. Nad julgevad välja pakkuda oma ideid ja leiavad, et koolis õpetatakse rohkem, kuidas luua oma firmat ning suuremal osal õpilastest on olnud oma õpilasfirma (programm Junior Achievement). (Enterprising SELF 2009-2011: 2-13)

Programmi „Ettevõtlik kool“ esimene mõjuanalüüs näitab, et Ida-Virumaa ettevõtliku kooli võrgustikku kuuluvate koolide õpilased paistavad silma väiksema koolist väljalangemise ning klassikordamise arvuga. Eesti Hariduse Infosüsteemi statistika põhjal oli 2009. ja 2010. aastal nendes koolides klassikursuse kordajate osakaal üle 200 õpilasega gümnaasiumis keskmiselt 0,7%. Teistes Eesti samalaadsetes gümnaasiumides oli keskmine näitaja samal ajal 2,4%. Neli aastat tagasi oli Ida-Virumaa Ettevõtluskeskuse võrgustikku kuuluvate koolide puhul 1,5%. Seega suureneb ettevõtliku õppe juurutamisel õpimotivatsioon, mis väljendub ka klassikursust kordama jäänute arvu vähenemises. (Piirimägi 2011: 12)

3. EMPIIRILINE OSA: PROGRAMMI „ETTEVÕTLIK KOOL“ RAKENDAMISE VÕIMALUSTEST JA OHTUDES RAKVERE LINNAS

3.1. Uuringu eesmärk, metoodika ja valim

Lõputöö eesmärk on välja selgitada, kuidas toimib haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ Ida-Virumaa koolides, analüüsida programmi läbiviimist Rakvere Gümnaasiumis praktik-uurija kogemuste näitel ja koostada ettepanekud, kuidas rakendada haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ Rakvere linna koolides.

Uurimisküsimusteks on:

1. Kuidas viia koolis läbi haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“?
2. Kuidas motiveerida õpetajaid ja õpilasi?
3. Millised takistused ja ohud võivad tekkida selle haridusprogrammi rakendamisel?

Andmekogumismeetodina kasutas autor intervjuud. Intervjuudes keskendutakse nendele aspektidele, millele ei leitud vastuseid teooriast, mis vajaksid täpsustamist ja näiteid või mis tekkisid autoril ehk praktik-uurijal töö käigus koolis. Töös kasutatakse kvalitatiivset meetodit. Kvalitatiivses uurimuses on võimalik andmestikku koostada nii ühe juhtumi või intervjuu põhjal kui ka paljude inimestega. Kuna kvalitatiivses uurimuses ei ole eesmärgiks saada keskmisi näitajaid ega statistilisi seaduspärasusi, ei toetuta sellele andmete mahu üle otsustamisel. Kvalitatiivse uurimuse eesmärgiks on uuritavat nähtust mõista. (Hirsjärvi jt 2010: 168) Intervjuudes on uuritavad oma ala eksperdid teatud valdkonnas ning nad on uuringusse kaasatud kui teatud rühma esindajad (Laherand 2008). Antud töös on uuritavad haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamise eksperdid.

Vaatluse alla on võetud kolm erinevat kooli Ida-Virumaal ja nende koolide Ettevõtliku kooli koordinaatoritega viidi läbi ekspertintervjuud. Uuringus osalevad koolid on Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium, Kiviõli I Keskkool ja Sillamäe Vanalinna kool.

Antud koolide valikul lähtus autor põhimõttest, et need on seotud haridusprogrammiga „Ettevõtlik kool“. Intervjuu eesmärgiks on uurida haridusprogrammi toimimist Ida-Virumaa koolides, rakendamisel tekkinud raskusi ja peamisi ohte, et neid Rakvere koolides vältida.

Intervjuu eeliseks on paindlikkus ning võimalus koguda andmeid vastavalt olukorrale ja vastajatele reguleerida. Intervjuud valitakse, kui soovitakse vastuseid täpsustada või saada põhalikku teavet. Vajaduse korral võib esitada lisaküsimusi. Soovitakse rõhutada, et inimene

on uurimuses tähendusi loov ja aktiivne pool. (Hisjärvi jy 2010: 192). Kõikidele ekspertidele esitati ühesuguseid küsimusi. Intervjuud viidi läbi interneti teel mais 2014.

Lisaks ekspertintervjuudele kasutatakse empiirilise allikana ka autori praktilise kogemuse reflektiooni. Jarvis (2004: 12) nimetab kõiki praktikuid, kes teostavad uuringuid, praktik-uurijateks.

Juba aastaid vaadeldakse erialast praktikapaika kui reflektiivõppe kohta. Mõiste reflektiivne praktik on muutunud igapäevaseks. Samuti on tavaline, et praktikud uurivad oma igapäevatööd. (Jarvis 2004: 32)

Reflektioon on mõtlemine endast ja enda tegevuse mõistmine (Nõukogude entsüklopeedia 1982: 1118).

Praktikud uurivad oma praktilist tegevust eelkõige seetõttu, et me elame pidevalt muutuvasteadmisühikonnas. Jätkuharidus annab kõrgema kvalifikatsiooni ja lubab praktikutel karjääriredelil tõusta. (Jarvis 2004: 33)

Praktilised teadmised on praktiku teadmised, mis on praktikas järgi proovitud. Need personaalsed ja kvalitatiivsed. Neid legitimeerib see, et nad töötavad minu jaoks, ning kuna nad seda teevad, kujuneb mul välja isikupärane tööviis vastavalt oma väärtustele, arusaamadele ja tunnetele. (Jarvis 2004: 52-53)

Jarvis (2004: 48-49) kirjutab, et on kolme liiki teadmisi. Üks neist on pragmaatik, kes rõhutab teatud kogemust. Ta katsetab midagi ja teeb kindlaks, kas see töötab või mitte.

Autor kasutab ka oma töös koolis palju pragmaatilisi teadmisi ehk õpib läbi kogemuse. Autor on töötanud huvijuhina seitse aastat ja rakendanud programmi „Ettevõtlik kool“ ühe õppeaasta vältel (2013-2014). Antud töös esitab autor reflektiooni oma tegevusele. Autor on haridusprogrammiga „Ettevõtlik kool“ tegelenud alates 2013. aastast ning analüüsib töös programmi rakendamise algusperioodi, oma kooli meeskonna ja süüsteemi loomist.

3.2. „Ettevõtliku kooli“ programmi rakendamine Ida-Virumaa koolides

Kolme Ida-Virumaa kooli „Ettevõtliku kooli“ koordinaatorit vastasid küsimustele haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamise kohta (Lisa 3). Programm jõudis Ida-Virumaa koolidesse aastal 2006, kui linnavalitsuselt ja Ida-Viru Ettevõtluskeskuselt tulid ettepanekud sellega ühineda. Seega on need ühed esimesed koolid Eestis, kes selle programmiga alustasid, sest ettevõtliku kooli kodulehel on kirjas, et programm sai alguse 2006. aastal Ida-Virumaalt. Ettevõtlikkuse arendamine on koolides üks põhilisi suundi ning

„Ettevõtliku kooli“ haridusprogramm kujutab endast omapärast süsteemi, mille järgi koolipered elavad. On kindlaks määratud reeglid/tähtajad, millest kooliinimesed kinni peavad. Programmi eesmärk on siduda koolis õpitavad teadmised igapäevaeluga ning aidata õpilastel kujundada eluks vajalikke oskusi. Haridusprogramm kujundab õpilaste ettevõtlikkust - oskust adekvaatselt hinnata oma võimeid, lüüa kaasa kogukonna üritustes vastavalt oma huvidele ja oskustele, teha koostööd erinevatel tasanditel, oskus loovalt mõelda, algatusoskus, oskus vastutada ja hoolida. Koolid lähtuvad Ettevõtliku kooli mõistest ja määratlusest (vt lk 6).

Koolide eesmärk on muuta õppeprotsessi ja visiooni vastavalt kaasaegse maailma vajadustele ning arendada õpilaste algatusvõimet ja ettevõtlikkust, vältida koolist väljalangemist. Viimast nimetatud eesmärgi täitmist tõestab fakt, et koolist väljalangemine on vähenenud. Programmi „Ettevõtlik kool“ esimene mõjuanalüüs näitab, et Ida-Virumaa ettevõtliku kooli võrgustikku kuuluvate koolide õpilased paistavad silma väiksema koolist väljalangemise ning klassikordamise arvuga. Eesti Hariduse Infosüsteemi statistika põhjal oli 2009. ja 2010. aastal nendes koolides klassikursuse kordajate osakaal üle 200 õpilasega gümnaasiumis keskmiselt 0,7%. Teistes Eesti samalaadsetes gümnaasiumides oli keskmine näitaja samal ajal 2,4%. Neli aastat tagasi oli Ida-Virumaa Ettevõtluskeskuse võrgustikku kuuluvate koolide puhul 1,5%. (Piirimägi 2011: 12)

Vastajad tõid välja erinevaid raskusi, millega on programmi rakendamisel kokku puutunud. Keeruline on leida püsivaid partnereid.

Kindlasti tahaks leida rohkem tuge partnerite näol nt keemiakombinaat, samas pole ju ettevõtete palgal eraldi inimesi, kes lastega tegeleksid järjepidevalt ja seetõttu jääb kohati koostöö lünklikuks – inimesed vahetuvad ja taas tuleb kontakte luua algusest peale.(respondent 2)

Esialgu on samuti keeruline tõestada ettevõtjatele, et koostöö kooliga toob neile tulu. Ka Piirimägi (2011: 21) kirjutab, et õpitava lõimumine eluga ehk koostöö partneritega on kindlasti keerulisim valdkond ettevõtlikus õppes. Kuid seos praktikaga on oluline õpitava teadvustamiseks ja selleks on otstarbekas kaasata kooliväliseid partnereid. „Tänapäevase õppe läbiviimine eeldab avatust ja lisaressursse, mida võib pakkuda partnervõrgustik ning koostöö õpetajate, koolide ja neid ümbritsevate partnerite vahel“ (Olen ettevõtlik... 2010: 40).

Koolides on palju õpetajaid, kellele oli vaja edastada informatsiooni programmi kohta. Selleks, et programmi rakendataks ka tundides, oli vaja, et iga õpetaja teadvustaks ettevõtlikkuse põhimõtteid ja vajalikkust. Koolides on ikka neid õpetajaid, kes on juba varem proovinud õppetööd mitmekesistada.

Õpetajate reaktsioon oli erinev – oli neid, kes tundide raames juba ka enne erinevate aktiivõppe vormidega püüdsid õppetööd mitmekesistada, oli neid, kes väga traditsioonilise õppe pooldajatena (õpik-töövihik, tööleht) pidid palju pingutama, et uuendustega kaasa minna, projektikonkurss pani õpetajate peale paine – pidevalt leiutada uusi projekte. (respondent 2)

Paljud pedagoogid pooldavad traditsioonilist õppevormi ja peavad palju pingutama, et uuendustega kaasa minna. Keeruline on ideed maha müüa vanemate klasside õpetajatele, sest koostöö kogu kooliastme ulatuses ei pruugi kohe töötada. Leitakse, et programmi rakendamise algusetapil oli raskusteks:

Skeptilisus, riigieksamid kui õpilaste järgmisesse kooliastmesse edasisaamise eeldus, ajamahukus, süsteemsuse asemel oli eelkõige projektipõhisus. (respondent 2)

Seega tuleb õpetajaid motiveerida. Motivatsioon on inimese sisemine ajend, põhjused ja jõud, mis mõjutavad inimese tegevust. (Alas 1997: 109) Motiiv on I.Iljini (2000) definitsioonis isiksuslik kvaliteet, selle tekkes mängivad kaasa inimese vajadused ja tunded, väärtusarusaamad ja mõttetöö. Motiiv stimuleerib, reguleerib ja organiseerib käitumist. Tugeva ja kindla motiiviga käitumine on sihipärasem, energilisem, otsusekindlam ja korrastatum. (Kidron 2001: 116) Seepärast on oluline õpetajaid igakülgsest motiveerida, et nende töö tulemus kannaks vilja.

Respondentide arvates motiveerivad õpetajaid õpilaste säravad silmad ja kaasatus, mis annab julguse edasi tegutseda. Samuti innustab jätkama õpilaste tagasiside, mis on üldiselt positiivne. Leiatakse, et suurt rolli õpetajate motiveerimisel mängib tunnustamine ja aukirjade andmine.

Anda õpetajatele võimaluse osaleda konkurssides (nii koolisisesele kui ka maakonna), anda tänukirju, rahalised preemiad, prandada aktiivsete õpetajate töötingimusi. (respondent 3.)

Lihtsam on alustada programmiga esimesest kooliastmest, kus ettevõtlikuks inimeseks kujunemine on tõhusam ja tegevuslusti on lastes rohkem. Kindlasti tuleks luua õpetajatest tugirühm või aktiivne õpetajate rühm, kes korraldavad koosolekuid. Koolides arvatakse ühtselt, et esmalt peaks kokku leppima ühtsed reeglid ja süsteemi, mida võiks rakendada. Koostöö aitab avastada kolleege erinevatest vaatenurkadest ja kogemuste vahetamine rikastab ja innustab. Hea, kui koolis oleks olemas „Ettevõtliku kooli“ koordinaator, kes õpetajatele programmist regulaarselt räägib, nõu annab, küsimustele vastab ja toetab. Üheks motivatsiooniallikaks on ka koolitused.

Kool osaleb ka erinevatel programmi raames läbiviidavatel koolitustel, arutlustel, haridusfestivalil. (respondent 3)

Ida-Virumaa koolid on korraldanud mitmeid edukaid projekte, mis võiksid olla eeskujuks ja heade ideede andjateks. Näiteks renoveeriti kooli mööbel ja klassiruum õpilaste abiga, õpilased pildistasid kohalikke objekte ja valmistasid märke, õpilased koostasid vanemate ameteid tutvustava raamatu ja kokaraamatu klassi õpilaste lemmikretseptidest, lapsed valmistasid patju ja kardinaid kooli õpilasesinduse jaoks.

Koolid on kaheksa aastaga leidnud endale partnereid. Koolide põhilisteks partneriteks on näiteks IVEK, EAS, Sillamäe Linnavalitsus, Kiviõli Linnavalitsus, AS Sigwar, SA Kiviõli Seiklusturismikeskus, Kiviõli Linnaraamatukogu, Noored Kooli, ENTRUM programm, LARP, Ettevõtlik Lapsevanem, VIKO turismitegevus, Kohtla-Järve Linnavalitsus, Söögitakso, Avinurme Gümnaasium, Jõhvi Gümnaasium, Kiviõli Vene Gümnaasium. Ettevõtlikkusega üritatakse muuta tervet kogukonda ja kaasatakse seepärast ettevõtjaid, organisatsioone, lapsevanemaid ja kohalikke omavalitsusi (Ettevõtlik kool 2011: 7).

Intervjueeritavad soovivad tähelepanu pöörata ainetevaheliste seoste arendamisele ning tegevuste avalikustamisele. Tegelema peaks partnerite leidmisega. Järjepidevalt peab programmi põhimõtteid tutvustama noortele õpetajatele ja korraldama koosolekuid ja ettevõtlikke tegevusi.

Igaks õppeaastaks peaks kool seadma endale eesmärgid, et areneda edasi. Näiteks võtta plaani saada rahvusvaheline tase projektide osas, arendada koostööd võrgustiku liikmetega ja teiste õppeasutustega, luua õpilasfirma, tutvustada oma kooli kogemust väljaspool maakonda, taotleda Ettevõtliku kooli aina kõrgemat standardit.

Ida-Virumaa koolide elu on muutunud kirevaks, õpilaste tegevus on muutunud aktiivsemaks, lapsed on avatumad, julgemad, koostöö kolleegide vahel on tihedam. Lapsed saavad tulla õpetajate juurde oma ideedega, teades, et nende algatusi alati toetatakse. Suhted õpetajate ja õpilaste vahel on muutunud paremaks. Koolidel on tekkinud palju uusi partnereid. Respondendid leiavad, et programmis osalemine on väga oluline.

3.3. „Ettevõtliku kooli“ programmi rakendamine Rakvere Gümnaasiumis

Autor töötab huvijuhina Rakvere Gümnaasiumis, kus rakendatakse alates 2013. õppeaastast haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“.

Ettevõtlik õpe on sisse kirjutatud ka praegu uuendamisel olevasse Rakvere Gümnaasiumi arengukavasse 2014-2018: „Õpilastes ettevõtliku hoiaku ja koostööoskuste kujundamiseks on käivitatud haridusprojekt „Ettevõtlik kool“ raames projektitegevused kõikides Tallinna tn

õppehoone klassides ja majandusõppega seotud ettevõtlusprojektid gümnaasiumiastme klassides.“

Kooli põhiväärtusteks on areng, koostöö ja hoolivus (Rakvere Gümnaasiumi koduleht). Sellega seoses soovime koolis luua sõbraliku keskkonna õppimiseks, et kujundada loovaid, iseseisvaid, koostöövõimelisi ja ettevõtlikke noori.

Areng eeldab loomingulisust, uuendusmeelsust ja riskivalmidust. Samuti oskust võimalusi ära tunda, tegevust kavandada ja plaane ellu viia (Piirimägi 2011: 13).

Rakvere Gümnaasiumi koolipere usub, et ettevõtlik õppimine on seotud reaalse eluga, õppimine toimub läbi praktika. See annab õpilastele hoiakud ja oskused, mida tal tulevases elus vaja läheb: loov uuenduslik mõtlemine, algatusvõime, saavutusvajadus, vastutuse võtmine, juhtimisoskused, enesehindamine. Koostöö toimub koolis mitmel tasandil: õpetaja-õpetaja, õpilane-õpetaja, õpilane-õpilane, õpilane-ettevõtja, õpetaja-ettevõtja.

Rakvere Gümnaasium liitus selle haridusprogrammiga, et muuta õppetöö huvitavamaks, panna silmad särama nii õpetajatel kui õpilastel, panna õpilased ise tegutsema ja vastutama, valmistada õpilased ette tulevaseks eluks.

Koolis alustatakse ettevõtliku õppega eelkõige algklassidest, sest algklassides on kergem lõimida erinevaid aineid, kuna paljusid aineid annab klassiõpetaja. Samuti annab see hea võimaluse kohe koolitee algusest kasvatada õpilasi ettevõtlikus vaimus ja algklassides saab alustada väikeste projektidega. Ettevõtlik ellusuhtumine on kujundatav ja sellega saab ning tuleb alustada juba varakult (Piirimägi 2011: 54).

Autor on koostöös kooli juhtkonnaga, „Ettevõtliku kooli“ koordinaatoriga ja aktiivsete õpetajatega korraldanud ettevõtlikke tegevusi koolis. Autor on koos kolleegidega käinud kahel õppekäigul Ida-Virumaale ja tutvunud programmiga erinevates koolides. See andis autorile motivatsiooni, häid mõtteid, mida saaks kasutada oma töös. Samuti sai autor selgema pildi programmi olemusest. Koos meeskonnaga otsustati, et õppeaastal võiks iga klass läbi viia vähemalt ühe ettevõtliku tegevuse/projekti. Õppeaasta lõpus toimus projektipäev, kus klassid tutvustasid oma tegevusi. Päris kõik klassid ei teinud ettevõtlikku projekti, sest osad õpetajad ei mõistnud programmi olemust, olid kinni traditsioonilistes õppemeetodites ja ei julgenud midagi uut proovida või ei uskunud, et suudavad klassi tegutsema motiveerida. Selleks, et kõik õpetajad julgeksid ettevõtlikku õpet rakendada ja tuleksid rutiinist välja, arwab autor ja meeskond, et järgmise õppeaasta alguses tuleb teha veel selgitustööd programmi olemuse kohta, tuua näiteid ja kutsuda asjatundjaid Ida-Virumaalt lektoriteks ja võib-olla

korraldada veel üks õppekäik õpetajatele Ida-Virumaa koolidesse. Õpetajaid motiveeris juba ka teiste klasside edukate projektide nägemine projektipäeval.

Autor osales juhtkonna ja ainekomisjoni koosolekutel, kus arutati, mida on tehtud ja planeeriti edaspidiseid tegevusi. Kui ainekomisjoni koosolekutel räägiti programmist, siis oli õpetajaid, kes võtsid mõtte rõõmuga vastu ja pakkusid oma ideid. Kuid oli ka neid õpetajaid, kes tundsid, et see on neile lisakohustus ja ei läinud mõttega kaasa. Ainekomisjoni kuulub palju õpetajaid ja seetõttu ei ole koosolekut kerge juhtida ning vahel tekib lärmakaid vaidlusi.

Piirimägi (2011: 23) annab head nõu, kui kirjutab, et kavade koostamisel on mõistlik hoida neid ka teistele nähtaval, otstarbekas on kasutada näiteks Google'i-põhiseid pilvelahendusi, mis tagab vajaliku infovahetuse ka väljaspoole kooli. See lahendaks ka lärmakate koosolekute probleemi.

Autor osales ja tihti kutsus kokku aktiivsete õpetajate koosolekuid, et jagada kogemusi ettevõtlike projektide kohta, anda üksteisele nõu, pidada plaani edasiseks tegevuseks, teha kokkuvõtteid tehtud tööst. „Tehtud tegevusi on vaja jooksvalt analüüsida, et leida kõige tõhusamaid lahendusi ning suurendada õppeprotsessi efektiivsust“ (Piirimägi 2011: 23). Sellised koosolekud olid autori arvates väga vajalikud, sest nii ei tundnud keegi kolleegidest, et peab kõike üksi tegema ja nii kujunes toetav meeskond, kus kõik tundsid huvi programmi rakendamise vastu. Ka tulevikus võiks selliseid kokkusaamisi korraldada, et üksteist motiveerida ja koostööd jätkata.

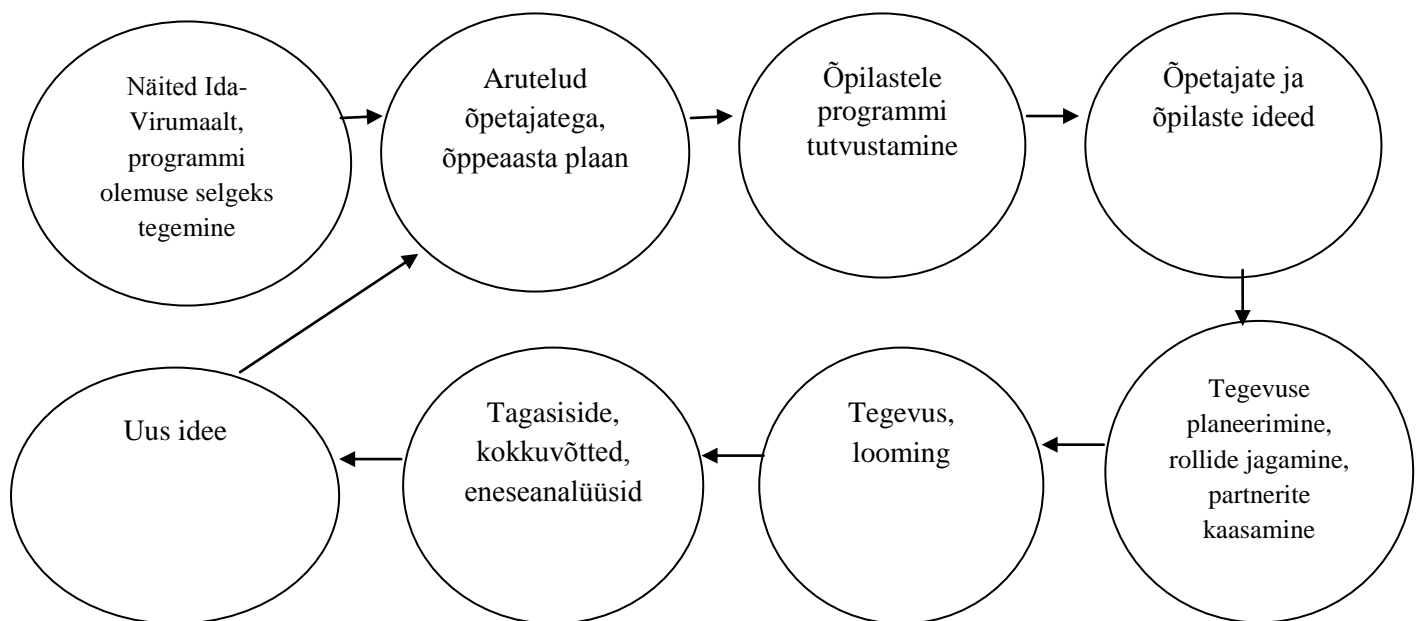
Autor innustas õpilasi korraldama üritusi, et õpilased osaleksid aktiivselt koolielus, tunneksid, et kuuluvad ühte ja nende arvamusega arvestatakse. Näiteks korraldas üks klass autori suunamisel jõulupeo teemal „Reis ümber maailma“, kus õpilased mõtlesid läbi, mida peab tegema, koostasid infoplakatid, tutvustasid mõtet klassides, kirjutasid peole stsenaariumi, tegid ettevalmistusi peoks, juhtisid pidu. Autori arvates, annavad sellised üritused õpilastele hea korraldamis- ja koostöökogemuse. See üritus toimus õppeaasta I poolel ja pärast seda on autor ja meeskond saanud kogemuste võrra rikkamaks ning tunnevad, et pärast tegevusi peaks kindlasti tegema kokkuvõtteid, andma tagasisidet ja analüüsima enda tegevust (nii õpilased kui ka õpetajad). See annab võimaluse õppida oma vigadest ja sünnitab uusi ideid.

Ka Piirimägi (2011:22-23) kirjutab, et tagasiside aitab nii õpetajal kui ka õpilastel hinnata õppeprotsessi tulemuslikkust. Oluline on ühine analüüs, enese ja kaaslaste tegevuste hindamine, tegevuse positiivsete ja negatiivsete külgede väljatoomine. Samuti on tähtis õpilaste enesehindamine, mil õpilane täidab enesehinnangulehe ja õpetaja täidab hinnangulehe õpilase kohta. Ka õpetaja peaks ennast hindama.

Autor aitab läbi viia ettevõtlike koolisisesed tegevusi, suunas ja toetas õpilasi, vastas nende küsimustele, tuletas meelde tähtaegu, aitab leida ja tööle panna vajaminevat tehnikat. Selline tegevus õpetas õpilastele suhtlemist täiskasvanuga, lahenduste leidmist ja koostöö tegemist. Nii projekti suunav õpetaja kui korraldavad õpilased tunnevad autori tegevuse tõttu, et neid toetatakse ja julgevad ka edaspidi ettevõtlike tegevusi teha ning seetõttu soovivad autor nendele koolidele, kes selle haridusprogrammiga alustavad, kirjutada huvijuhid ametijuhendisse sisse, et ta toetaks ettevõtlike projektide läbiviimist.

Näiteks toetas autor suure ülekoollilise projekti kevadkoristuse „Teeme ära 2014“ läbiviimist. Samuti osales autor teises suures projektis „Omanäoline Rakvere, kalender 2014-2015“, mis sisaldab õpilaste tehtud fotosid Rakveres, piltide kohta kirjutatud muistendeid ja nende tõlkeid kolme keelde. Autor korraldas koos meeskonnaga selle jaoks õppeaasta jooksul mitmeid konkursse ja näitusi. Selle projekti jaoks otsisid mitmete klasside õpilased autori ja klassijuhatajate suunamisel kooliväliseid partnereid ehk sponsoreid, valmistasid ette projekti tutvustuse, helistasid ja kirutasid neile, leppisid kokku kokkusaamisi, külastasid ettevõtteid ja suhtlesid ettevõtete juhtidega ning seega harjutasid viisakat suhtlemist, nägid, kuidas ettevõtte toimivad. Kalendri väljaandmist toetas üle viie partneri ja seetõttu loome seda projekti üheks suurimaks lõppenud õppeaastal. „Õppetöö mõtestamiseks on õpitav seostatud reaalse eluga ning seda rakendatakse praktikas kaasates erinevaid partnereid“ (Ettevõtlik kool... 2011: 20).

Eelpool kirjeldatud sammud esitab autor kokkuvõtliku joonisena.

Joonis 3. Rakvere Gümnaasiumi teekond haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamisel

Autor toob välja raskused programmi rakendamisel ja pakub välja lahendused.

Raskused	Autori lahendused
Õpetajate ebakindlus ja teadmatus	Õpetajatele õppekäikude korraldamine Ida-Virumaale; asjatundja kutsumine loengu pidamiseks; meeskonna toetus; õppeaasta plaan, ideed kõigile näha (nt Google'i dokument)
Õpetajad peavad muutma oma harjumusi, õpetajate motiveerimine	Teiste projektide edu nägemine võib motiveerida tegutsema; tunnustamine aukirjadega, preemiatega; kaasata õpetajad arutellu, planeerimisse ja haridusprogrammi rakendamise süsteemi väljatöötamisse; õpetajd peaksid endale teadvustama, et neil on võimalik areneda ja rutiinist välja tulla
Õpetajad ei julge anda initsiatiivi õpilastele	Soovitav on alustada algklassides ja väikestest projektidest; küsida julgesti abi ja toetust huvijuhilt, teistelt kolleegidelt
Õpilased on passiivsed	Klassijuhataja, kes tunneb oma klassi kõige paremini peab leidma, kuidas neid motiveerida; teiste projektide edu nägemine võib motiveerida tegutsema; anda õpilastele valiku- ja otsustusvõimalusi
Õpetajatel ja/või õpilastel ei ole organiseerimisoskusi	Soovitav on alustada väikestest projektidest, õpetaja peab suunama, pakkuma, toetama, aitama rolle jagada ja tähtaegu paika panna ning meelde tuletada, küsima abi huvijuhilt või koordinaatorilt

3.4. Järeldused ja ettepanekud

Uurimuse käigus intervjuueeriti kolme Ida-Virumaa „Ettevõtliku kooli“ haridusprogrammi koordinaatoreid ja analüüsiti autori kogemust Rakvere Gümnaasiumis samal teemal.

Analüüsides lõputöö tulemusi võib teha mitu peamist järeldust.

1. Töö tulemusena selgus, et haridusprogrammiga „Ettevõtlik kool“ tutvumiseks on vajalik, et koolitöötajad läbikisid Ida-Viru Ettevõtluskeskuse koolitusi, sest see motiveerib tegutsema ja annab ühesed teadmised programmi olemuse kohta.
2. Programmi rakendamisel on vaja eestvedajaid: juhtkond, huvijuht, aktiivsed õpetajad ja/või „Ettevõtliku kooli“ koordinaator, et tegevus ei vaibuks ja oleks jätkusuutlik.
3. Kool peab välja töötama oma süsteemi ja plaanid, et õpetajad teaksid, miks, mida ja millal teha. Selleks on vaja pedagooge igakülgset motiveerida, koolitada ja nõustada, sest raskused ilmnevad eelkõige õpetajate hulgas.
4. Oluline on tegeleda õpetajate hoiakute muutmisega. Õpetamisel saab iga õpetaja kaasa aidata ja julgustada õpilast olema tahan-suudan-teen eluhoiakuga. Õpetaja roll on olla suunaja ja juhendaja. Õpetaja aitab jagada õpilastele rolle ja suunab võtma vastutust.
5. Õpetaja ja õpilaste suurimaks väljakutseks on leida kooliväliseid partnereid. Nende toetus on vajalik, et siduda õppimine reaalse eluga ja valmistada õpilased ette edaspidiseks eluks.
6. Pärast ettevõtlikku tegevust tuleks teha kokkuvõtteid, anda üksteisele tagasisidet ja hinnata enda tööd.
7. Projekti rakendamise tulemusel on vähenenud õpilaste koolist välja langemine, õpilased on muutunud julgemaks, avatumaks, koostöövõimelisemaks ja aktiivsemaks.

Ettevõtliku kooli edukaks toimimiseks tuleks teha järgmist:

1. Haridusprogrammiga tutvumiseks on soovitatav nii juhtkonnal kui õpetajal läbida Ida-Viru Ettevõtluskeskuse koolitusi.
2. Võita kooli juhtkonna, hoolekogu ja lapsevanemate toetus.
3. Luua oma meeskond.
4. Panna kokku aktiivsete õpetajate rühm. Mitu pead on ikka mitu pead.
5. Rääkida koolis koosolekutel programmist regulaarselt ja korraldada ühiseid nõupidamisi.

6. Siduda kooli üldtööplaani programmi põhimõtetega.
7. Töötada välja oma kooli motiveerimissüsteem (tänukirjad, rahalised preemiad, parandada töötingimusi, osalemine konkurssidel, koolitustel jne)
8. Hakata õpilasi kaasama just algklassides, kus ettevõtlikuks inimeseks kujunemine on tulusam ja tegevuslusti on lastes rohkem.
9. Lõimida tegevusi erinevate ainetega.
10. Küsida õpilastelt, milliseid tegevusi nad sooviksid teha, tehke näiteks ideedefestival.
11. Kaasata kohalikke ettevõtteid projektidesse.
12. Kaasata tegevustesse lapsevanemad ja teavitada neid regulaarselt koolis toimuvast.
13. Teha koostööd Ida-Viru Ettevõtluskeskusega, kohaliku omavalitsusega.
14. Õppeaasta lõpus korraldada projektipäev, kus klassid tutvustavad omatehtud projekte.
15. Teha koostööd teiste koolidega.
16. Avalikustada oma tegevusi (blogis, kodulehel, ajakirjanduses jne).
17. Teha pärast igat ettevõtlikku tegevust kokkuvõtteid, enesehinnanguid.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas toimib haridusprogramm „Ettevõtlik kool“ Ida-Virumaa koolides, analüüsida programmi läbiviimist Rakvere Gümnaasiumi praktik-uurija kogemuste näitel ja koostada ettepanekud, kuidas rakendada haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ Rakvere linna koolides.

Töö eesmärgi täitmiseks püstitatud ülesannete saavutamiseks andis autor teoreetilise ülevaade haridusprogrammist „Ettevõtlik kool“ ja noorte ettevõtlikkuse arendamisest ja haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ toimimisest Ida-Virumaa koolides, rakendamisel tekkinud raskustest ja viis läbi intervjuud koolide koordinaatoritega. Andis ülevaade praktik-uurija kogemustest Rakvere Gümnaasiumis ning analüüsis empiirilist materjali ja tegi järeldused.

Haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“ rakendamist Ida-Virumaa näitel vaadeldi antud töö uurimuslikus osas kolme erineva kooli näitel – Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium, Kiviõli I Keskkool ja Sillamäe Vanalinna kool. Andmekogumismeetodina kasutati ekspertintervjuud, keskendudes neile aspektidele, millele ei leitud vastuseid teooriast, mis vajasis täpsustamist ja näiteid või mis tekkisid autoril ehk praktik-uurijal töö käigus koolis. Töös kasutati kvalitatiivset meetodit.

„Ettevõtlik kool“ on haridusprogramm, mis on Eestis alguse saanud 2006. aastal Ida-Virumaalt. Selle eesmärgiks on tõsta noorte edukust elus. Ettevõtlikku eluhoiakuga tahetakse muuta tervet kogukonda ja kaasatakse seepärast ettevõtjaid, organisatsioone, lapsevanemaid ja kohalikke omavalitsusi. Õppeprotsessis saab iga aineõpetaja kaasa aidata ja julgustada noort inimest olema tahan-suudan-teen eluhoiakuga. Haridusprogramm kujundab õpilaste ettevõtlikkust - oskust adekvaatselt hinnata oma võimeid, lüüa kaasa kogukonna üritustes vastavalt oma huvidele ja oskustele, teha koostööd erinevatel tasanditel, oskus loovalt mõelda, algatusoskus, oskus vastutada ja hoolida.

Haridusprogrammi „Ettevõtliku kool“ edukaks toimimiseks tuleks teha järgmist: koolitused nii juhtkonnale kui õpetajatele programmiga tutvumiseks; võita kooli juhtkonna, hoolekogu ja lapsevanemate toetus; luua oma meeskond (aktiivsed õpetajad); korraldada ühiseid nõupidamisi; töötada välja oma kooli motiveerimissüsteem; hakata õpilasi kaasama just algklassides; lõimida tegevusi erinevate ainetega; kaasata kohalikke ettevõtteid ja kohalikku

omavalitsust projektidesse; teha koostööd teiste koolidega; avalikustada oma tegevusi ja teha pärast igat ettevõtlikku tegevust kokkuvõtteid, enesehinnanguid.

Raskused ja ebaõnnestumised on õppeprotsessis tavalised. Igale probleemile leidub lahendus ja iga ebaõnnestumine on kogemus. Õpetajate ebakindluse ja teadmatuse puhul on abiks meeskonna toetus ja avatus (ideed kõigile näha). Õpilaste vähese organiseerimisoskuse puhul peab õpetaja alustama väikestest projektidest, suunama, pakkuma, toetama. Õpilaste ja õpetajate motiveerimisel mängib olulist rolli teiste projektide edu nägemine ja tunnustamine . Käesoleva lõputöö tulemustest võiks kasu olla Rakvere linna koolidele ja ka teistele koolidele, kes soovivad rakendada haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“. Samuti võib antud töö huvi pakkuda Ida-Viru Ettevõtluskeskusele. Jätku-uuringuks sobib näiteks teema „Õpetajate motivatsiooni tõstmine uute programmide rakendamisel“.

SUMMARY

The objective of this final paper is to find out how the educational programme Enterprising School works at Ida-Viru schools, analyse the implementation of the programme at Rakvere Gymnasium by the example of a practical researcher's experience and prepare proposals for the implementation of the educational programme Enterprising School at schools in the city of Rakvere.

In order to achieve the tasks set to attain the objective of the paper, the author provided a theoretical overview of the educational programme Enterprising School, the development of enterprisingness among the youth and the functioning of the educational programme Enterprising School at Ida-Viru schools, difficulties upon implementation and conducted interviews with school coordinators. The author also provided an overview of the practical researcher's experience at Rakvere Gymnasium, made an analysis of the empirical material and drew conclusions.

The implementation of the educational programme Enterprising School in Ida-Viru County was observed in the research part of the paper by the example of three schools – Kohtla-Järve Ahtme Gymnasium, Kiviõli Secondary School No. 1 and Sillamäe Old Town School. The data collection method used was expertinterviews which focused on issues for which explanations were not found from theory, which needed specifying and examples or which arose in the course of the practical researcher's work at school. The qualitative method of the author of the paper were used to write the paper. Qualitative methods were used in the work.

"Entrepreneurship School" is educational program that started in Ida-Viru county, Estonia during the year of 2006. Programs purpose is to improve youths successfulness in life. With entrepreneurial view on the life it is planned to change the whole community, that is why entrepreneurs, organisations, parents and local governments are all involved in that program. During the educational process every teacher can help and encourage youth to become the type of person who has "wants, is able to and will do" stance on life. The educational programme shapes the enterprisingness of students – the skill to evaluate their own abilities adequately, participation in community events in line with their interests and skills, collaboration at various levels, creative thinking, initiative, the ability to be responsible and care.

For the educational programme Enterprising School to function properly, the following should be done: provide training presenting the programme for both the management and teachers;

gain the support of the school management, board of trustees and parents; create a team (active teachers); organise joint conferences; work out a motivation system for the school; involve students specifically in primary classes; integrate activities with various subjects; involve local companies and local government in the projects; collaborate with other schools; make the activities known to the public; make summaries and do self-assessment after each enterprising activity.

Difficulties and failures are usual in learning process. There is a solution to every problem and every failure is an experience. In case of teachers' insecurity and unawareness, team support and openness (ideas visible for everyone) are of help. If students have poor organising skills, the teacher should start with small projects, direct, offer assistance and support. Seeing the success of other projects and recognition play an important role in the motivation of students and teachers.

The results of this final paper may be of use to the schools in the city of Rakvere. This paper may also be of interest to Ida-Viru Enterprise Centre. For instance, a suitable theme for further research could be “Teachers motivation enhancement during application of new programs”.

KIRJANDUS

1. Alas, R. 1997. *Juhtimise alused*. Tallinn: kirjastus Külim
2. Antikainen, A., Rinne R., Koski L. 2009. *Haridussotsioloogia*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
3. Dewey, D. 1923. *Kool ja ühiskond/ Tõlge inglise keelest*. M: haritlane
4. Eesti elanike ettevõtlikkus (elanike küsitlusuuringu tulemused) 2004. Eesti Konjunktuuriinstituut <http://www.andmemasin.eu/reports/failid/286-eesti-elanike-ettevotlikkus.pdf> (viimati vaadatud 13.05.2014)
5. *Eesti Keele Seletav Sõnaraamat I* 2009. Eesti Keele Sihtasutus, Tallinn
6. Enterprising SELF kodulehekülg. <http://www.enterprisingself.com/what-self> (viimati vaadatud 13.05.2014)
7. Enterprising SELF. Internationalproject for entrepreneurship on schools 2009-2011. <http://www.enterprisingself.com/sites/default/files/SELF%20survey%202009%20and%202011.pdf> (viimati vaadatud 10.06.2014)
8. Erelt, T., Kadakas, M., Kala-Arvisto, U., Kraav, I., Maanso, V., Puksand, H., Tamm, E., Unt, I. 2014. *Hariduse ja kasvatusesõnaraamat*. Eesti Keele Sihtasutus
9. *Ettevõtlik kool. Tahan-suudan-teen. Ülevaade strateegiast ja elluviimisest praktikas*. 2011. Sihtasutus Ida-Viru Ettevõtluskeskus
10. *Ettevõtliku kooli edulood. Süüdatud tõrvikud II*. 2011. SA Ida-Viru Ettevõtluskeskus
11. *Ettevõtliku kooli edulood. Süüdatud tõrvikud*. 2010. SA Ida-Viru Ettevõtluskeskus
12. Ettevõtliku kooli koduleht. <http://www.evkoool.ee/> (viimati vaadatud 11.06.2014)
13. *Ettevõtliku kooli võrgustiku strateegia 2009-2025*. 2009. SA Ida-Viru Ettevõtluskeskus
14. *Euroopa noortevaldkonna uuendatud koostööraamistik 2010-2018*. 2009. Brüssel: Haridus-, noorte- ja kultuuriministrite nõukogu
15. Euroopa Nõukogu kodanikuhariduse ja inimõiguste hariduse harta 2010. http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Charter/Charterpocket_EST.pdf (viimati vaadatud 10.06.2014)
16. Gümnaasiumi riiklik õppekava 2011. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011002> Riigi Teataja (viimati vaadatud 10.04.2014)
17. *Haridusleksikon 2013*. Toim. Rain Mikser. Eesti Keele Sihtasutus
18. Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2010 *Uuri ja Kirjuta*. Tallinn. Kirjastus Medicina.
19. Jarvis, P. 2004. *Praktik-uuriija*. Praktikast teoriani. Eesti Vabaharidusliidu Kirjastus

20. Jefremova, T. 2001. *Новый словарь русского языка 2-изд. Издательство «Русский язык»*. Москва
21. Kearney, P. 2010. *Enterprising ways to teach and learn. Basic concepts*
22. Kidron, A. 2001. *Psühholoogia põhisuunad*. Tallinn: kirjastus Mondo
23. Kilpatrick, U. 1925. *Projektide meetod/tõlgitud ingl.k. L.: väljaanne Bronghaus*
24. Kolk, L. 2005. *Loovus – ettevõtte arengu võti*. Äripäeva Kirjastus
25. Laherand, M.-L. 2008. *Kvaliitatiivne uurimisviis*. Tallinn
26. Noorsootöö seadus (RT I 2010,44,262)
27. *Noorsootöö strateegia 2006-2013*. 2006. Tallinn: Teadus- ja Haridusministeerium
28. *Noortevaldkond aastasse 2020*. 2013. Taustanalüüs. Haridus- ja teadusministeeriumi noorteosakond
29. Noortevaldkonna arengukava. <http://www.entk.ee/2020/uploads/Arengukava.pdf> (viimati vaadatud 10.06.2014)
30. *Nõukogude Entsüklopeedia 1969-1978*, Moskva
31. *Nõukogude Entsüklopeedia 1982*, Moskva
32. *Olen ettevõtlik! Ettevõtlusõppe rakendamise kava 2010*. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Ettevõtlusõppe Mõttekoda
33. *Otsides ja leides sissepääsu töömaailma 2012*: Juhendmaterjal noortega töötavale spetsialistile. Eesti Noorsootöö Keskus
34. Pahhomova, N. 2005. *Метод учебного проекта в образовательном учреждении: Пособие для учителей и студентов педагогических вузов. — 3-е изд., испр. и доп. — М.: АРКТИ, -112 с*
35. Piirimägi, A. 2011. *Ettevõtliku õppe juhendmaterjal*. Ida-Viru Ettevõtluskeskus
36. Pöder, M., Sutrop, M., Valk, P. 2009. *Väärtused, iseloom ja kool. Väärtuskasvatuse lugemik*. Tartu: Tartu Ülikooli Eetikakeskus
37. Põhikooli riiklik õppekava 2011. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001> Riigi Teataja (viimati vaadatud 10.04.2014)
38. Rakvere Gümnaasiumi koduleht. <http://rakgym.edu.ee/koolist/vaade> (viimati vaadatud 20.07.2014)
39. Rannala, I., Schlümmer, E., Taru, M., Kaasik, P. 2013. *Noorsootöö õpik*. Tallinn. SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo

40. Riiklik struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013. 2007.
http://www.struktuurifondid.ee/public/suunised/Estonian_NSRF_21June07_EST.pdf (viimati
vaadatud 11.06.2014)

41. Ühisdeklaratsioon ettevõtliku meelelaadi ja ettevõtlusõppe edendamisest Eesti
haridussüsteemis 2007. Haridus- ja Teadusministeerium
<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=6344> (viimati vaadatud 10.06.2014)

LISAD

Lisa 1 „Ettevõtliku kooli" standardi saanute nimekiri

HÕBETASE

Sillamae lasteaed Päikseke

BAASTASE

Voka lasteaed Naksitrallid

Avinurme lasteaed Naerulind

Kohtla-Järve lasteaed Kirju-Mirju

Kiviõli I Keskkool

Kohtla-Järve Ahtme Gümnaasium

Kohtla-Järve Tammiku Põhikool

Toila Gümnaasium

Illuka Kool

Jõhvi Gümnaasium

(Ettevõtliku kooli koduleht)

Lisa 2. Ettevõtlik tund ja näited

Projekt on kõige tavalisem ettevõtlikku õppe lähenemise viis (Kearney 2010: 5).

Ettevõtliku tunni ettevalmistamises ja läbiviimises on oluline saavutada TULEM. Selle tähed on esitähedeks olulistele märksõnadele. (Piirimägi 2011: 19)

Märksõnade juurde on toodud kahe kooli projekti tegevuste näited:

1. Kiviõli 1. Keskkooli projekt „Raamatupoe mäng“ 1.-4. klassile;
2. Lohusuu Kooli projekt „Kodukoha tööraamat algklassidele“.

Tunneme rolle ja koostööd – igal õpilasel on täita kokkulepitud roll. Rollide täitmisel toetatakse teineteist, tehakse koostööd.

1. Õpilased mõtlesid ja vormistasid tegevuskava raamatupoe avamiseks (Piirimägi 2011: 62). Õpilased planeerisid avamispeo, õpetajate abiga jaotati ülesanded klasside vahel ära. 3. ja 4. klassi õpilased jagasid omavahel ametid, kes missugust tööd tegema hakkab. Õpilased töötasid vahetundide ajal raamatupoes. (ibid: 64)

2. Õpilased osalesid vestlusringis, tegid ettepanekuid edaspidiseks tööks õppeaasta jooksul seoses kodukoha 410. aastapäevaga. Otsustati käia matkadel, et külastada ajalooliselt tähtsaid paiku, fotografeerida olulisi paiku ja hooneid, koostada ise viktoriine ja ristsõnu ning esitada üleskutse ka teistele klassidele mängude koostamiseks kodukoha kohta, kohtuda eakate Lohusuu elanikega ja koguda neilt huvitavaid mälestusi. (ibid: 103)

Usaldame vastutust – õpilane vastutab oma rolli täitmise eest ja mõistab, et valikud toovad kaasa tagajärgi.

1. Õpilased suhtlesid e-kirja teel luuletaja Leelo Tungla ja muinasjutuvestja Piret Pääriga ja kutsusid neid raamatupoe avamisele. Iga klassi õpilased sorteerisid oma raamatud kokkulepitud žanrite järgi. Iga õpilane hindas enda toodud raamatud sõltuvalt lehekülgede arvust ja ümardas täiskümneteni, kirjutas ja kleepis raamatule hinnasildi. Iga klass arvutas kokkutoodud raamatute koguhinna. (ibid: 63)

2. Õpilased tegid kodukohast fotosid, joonistusi, vestlesid eakate elanikega, koostasid ajaloolisi mängu, panid kokku viktoriini (ibid: 103-104).

Lõimume eluga – kaasame õppetöösse kooliväliseid partnereid, et saaksime teada, mida õpituga peale hakata.

1. 4. klassi õpilased suhtlesid e-kirja teel raamatupoe Apollo juhatajaga, leppisid kokku külastusaja, tellisid transpordi, koostasid küsimused raamatupoe töötajatele, tutvusid raamatupoe tööga (ibid: 63).
2. Projekti koostööpartneriteks olid Lohusuu Rannakultuuri Selts, mille liikmed tutvustasid muuseumimaterjale ja jutustasid kodukohta ajaloo kohta. Samuti tehti koostööd Kultuuriselts Logovestiga, Valla majandustöötaja Mati Vaheriga, vallavanem Urmas Soosaluga, eakate vallaelanikega ja vanemate õpilastega oma koolist. (ibid: 105)

Evime kogemusi – õpilane saab õpitu praktilise rakendamise kogemused, nii positiivsed kui ka negatiivsed. Teeme päris asju kogukonna heaks.

1. Õpilased koostasid lapsevanematele kirja, et koguda kodudes kasutuna seisvad lasteraamatud projekti tarbeks kooli. Nad kirjutasid ja panid üles ka kuulutused õpetajate tuppa ja kooli infostendile. Õpilased kogusid raamatuid kokku ka ümberkaudsetest raamatukogudest. (ibid: 62)
2. Õpilased tegid kogutud materjalist valiku tööraamatu jaoks. Kaasa löödi raamatu kujundamises, trükkimises ja skaneerimises. Samuti kirjutati ajaloo teemaline eessõna. Valmis tööraamat I kooliastmele „Lohusuu – meie kodukoht“. Eriti huvitatud olid tööraamatu koostamisest Rannakultuuri Seltsi liikmed, sest nii täienes muuseumitoa väljapanek. (ibid: 105)

Mõõdame mõju – õppeprotsessis toimub pidev tagasiside nii õpetajalt õpilastele kui ka vastupidi (ibid: 19).

1. Õpilased esitasid ettepanekuid projekti õnnestumiseks ja läbiviimiseks, tegid koostööd vanemate inimestega, võtsid vastu otsuseid ja täitsid neid (ibid: 65).
2. Õpetaja oli pidevalt juhendaja rollis ja andis õpilastele tagasisidet (ibid: 103-105).

Lisa 3. Intervjuu põhiküsimused

- Küsimus 1. Mida kujutab endast programm EK teie koolis?
- Küsimus 2. Kuidas jõudis see programm teie kooli?
- Küsimus 3. Kui kaua teie koolis rakendatakse juba programmi EK?
- Küsimus 4. Mis on teie koolis selle suurimad eesmärgid?
- Küsimus 5. Milliseid tegevusi võeti ette koolis programmi algatuseks ja arendamiseks?
- Küsimus 6. Kuidas olete sidunud õppetegevuse selle programmi põhimõtetega?
- Küsimus 7. Milliseid raskusi esines programmi rakendamise algetapil?
- Küsimus 8. Milliseid meetodeid olid kõige tõhusamad programmi juurutamisel teie koolis?
- Küsimus 9. Kuidas õpetajad alguses võtsid selle idee vastu?
- Küsimus 10. Kuidas õpetajad suhtuvad sellesse programmi?
- Küsimus 11. Kuidas motiveerida õpetajad?
- Küsimus 12. Milliseid eriti meeldejäänud projekte on viidud programmi raames?
- Küsimus 13. Kuidas ja mil määral on see programm muutunud kooli elu? (Kuidas on toimunud programmi raames kooli dünaamiline areng?)
- Küsimus 14. Kes on olnud kooli partnerid ja toetajad programmi tegutsemise ajal?
- Küsimus 15. Kuidas olid programmi kaasatud lapsevanemad?
- Küsimus 16. Kui oluline on õpilastele programmis osalemine?
- Küsimus 17. Milline on olnud õpilaste tagasiside?
- Küsimus 18. Andke nõu, kuidas võiks alustada tööd programmi rakendamisel koolis?
- Küsimus 19. Miks on programmis osalemine koolile tähtis?
- Küsimus 20. Kas võib rääkida programmi edukusest teie koolis? Miks?
- Küsimus 21. Kelle jaoks oli programmis osalemine kasulik kas õpilastele või õpetajatele? Miks?
- Küsimus 22. Kuidas saaks seda programmi teie koolis parendada?
- Küsimus 23. Milliseid on teie tulevikuplaanid?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristina Hüüs, sündinud 19.09.1970

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodid teose „Programmi „Ettevõtlik kool“ rakendamise võimalustest ja ohtudest Rakvere linnas“, mille juhendaja on Lii Araste,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace`i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta isikute intellektuaalomandi ega isikuadmete kaitse seadustest tulenevaid õigusi.

Narvas, 11.08.2014